

UNESCO Kitle İletişim Bildirgeleri

Kolektif, (Ruhdan Uzun, Çev.). Gazeteciler Cemiyeti: 2020.

Demet Fırat, Arş. Gör., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İletişim Fakültesi, demet.firat@hbv.edu.tr

Kitap Eleştirisi

Book Review

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) 16 Kasım 1945 yılında kurulmuştur. Kalkınma ve sürdürülebilirlik zemininde politikalar üreten kuruluş; eğitim, kültürel mirasın korunması, eşitlik gibi konular hakkında uluslararası ölçekte öneriler sunmaktadır. “UNESCO’nun 2018 yılı bütçesi 1,8 milyar dolardır ve bu bütçenin %11’i kurumsal hizmetlere ve yönetime, genel politika ve yönlendirmeye, %13’ü yürütülen programla ilgili hizmetlere, %4’ü iletişim ve medya hizmetlerine (ifade özgürlüğünü teşvik, medya desteği, gazeteciler, bilgiye erişim vb) %16’sı kültür (kültürel mirasın korunması, yaratıcılık ve sanat, kültürel gelenek vb.) %33’ü eğitim ve %18’i de bilim ve okyanuslarla ilgili çalışmalara harcanmıştır” (UNESCO, 2020d’den aktaran: Yolcu, 2021:288-289). UNESCO bütçesinde en düşük yüzdenin iletişim ve medya hizmetlerine ayrıldığı görülse de UNESCO, medya aracılığıyla kalkınabilme fikrine katkıda bulunmuş, bildirgelerde vurgulanan çoğulcu ve bağımsız bir medya iklimi yaratabilmek amacıyla dünyanın çeşitli ülkelerinde toplantı ve konferanslar düzenlenmiş, bu çerçevede

raporlar ve öneriler sunmuştur. Mayıs 2010’da Ruhdan Uzun’un çevirisiyle UNESCO Milli Komisyonu tarafından yayınlanan *UNESCO Kitle İletişim Bildirgeleri*, 2020 yılında ikinci baskısıyla Gazeteciler Cemiyeti tarafından yayımlandı. UNESCO’nun kitle iletişimle ilgili bildirgelerin bir araya getirildiği *UNESCO Kitle İletişim Bildirgeleri*’nin ikinci baskısına, UNESCO’nun iletişim konularında aldığı iki tavsiye kararı da eklendi. 2015 yılında alınan “Sayısal Biçim de Dahil Olmak Üzere Belgesel Mirasın Korunması ve Erişimine İlişkin Tavsiye Kararı” ve 2019 yılında alınan “Açık Eğitim Kaynakları (AEK)” hakkında Tavsiye Kararı’nın eklendiği ikinci baskının çevirisi de Ruhdan Uzun tarafından yapıldı.

1950 ve 1960’lı yıllarda televizyonun yaygınlaşmasıyla öğretmenler ve ebeveynler medya dolayımı eğitime ilgi duymaya başladı. UNESCO’nun rehberliğinde önceleri ‘ekran eğitimi’ adı altında, daha sonraları ise film çalışmaları, medya çalışmaları, medya eğitimi/educommunication/

iletişim eğitimi başlıkları altında konferanslar düzenlendi (İnceoğlu, 2006: 6). *UNESCO Kitle İletişim Bildirgeleri*'nin ilk bildirgesi; televizyon ve uydu yayıncılığının geliştiği bu yıllarda sunulan 1972 tarihli "Serbest Enformasyon Akışı, Eğitimi Yayımak ve Daha Yaygın Kültürel Alışveriş İçin Uydu Yayınlarının Kullanımı Temel İlkeler Bildirgesi" olmuştur (2020:13-19). Paris'te, 28 Kasım 1978'de ise; "Kitle İletişim Araçlarının Barışın ve Uluslararası Anlayışın Güçlendirilmesine, İnsan Haklarının İlerletilmesine, Irkçılığa, Irk Ayrımına ve Savaş Kışkırtıcılığına Karşı Çıkılmasına Katkısına İlişkin Temel İlkeler Bildirgesi" ilan edilmiştir (2020:19-29). 1970'li yıllardaki bildirgelerde, kitle iletişim araçlarının gelişmekte olan toplumların eğitimine ve gelişimine katkı sunduğuna yönelik öneriler getirildiği görülmektedir. Yaklaşık 300.000 profesyonel gazetecinin bir araya geldiği 1-3 Nisan 1980'de Mexico City'de, "Mexico Bildirgesi" sunulmuş, şu başlıklarla gazetecilik mesleğinin iyileştirilmesine yönelik ilkeler kabul edilmiştir: Kişilerin Doğru Enformasyon Hakkı, Gazetecinin Sosyal Sorumluluğu, Gazetecinin Mesleki Dürüstlüğü, Kamusal Erişim ve Katılım, Mahremiyete ve İnsan Onuruna Saygı, Kamusal Çıkara Saygı, Evrensel Değerlere ve Kültürlerin Çeşitliliğine Saygı, İnsanlığın İhlaline Karşı Mücadele, Enformasyon ve İletişim Alanında Yeni Uluslararası Düzenin Desteklenmesi, Gazetecinin Nesnel Gerçekliğe Bağlılığı (2020: 29-33). 15-17 Mayıs 1981 tarihinde "Talloires Bildirgesi" adlı bildirgede ise basın mensupları, serbest enformasyon akışını sağlama ve müdahaleyle mücadele etme yöntemlerini tartışmak üzere bir araya gelmişlerdir. Devletin birey için var olduğu vurgusu yapılmış; "Özgür bir basının nihai tanımının hükümetlerin ya da uluslararası kuruluşların etkinliklerinde değil, fakat daha çok profesyonellikte, dinçlikte, cesaretle ya da tek tek gazetecilerde olduğuna inanıyoruz" ifadelerine yer verilmiştir. (2020: 40).

Medyayı modernleştirici bir araç olarak değerlendiren UNESCO önerileri, sürdürülebilir ve kalkınma politikaları zemininde yeşermektedir. "Sürdürülebilir gelişme, 1980 yıllarının sonunda, dünyada önemli bir gündem maddesi olurken, medyada gelişme ve sürdürülebilirlik ihmal edilmiştir. Ancak 1990'lara gelindiğinde, medyada gelişmenin, demokrasi, yönetim, çatışma sonrası gündemin vazgeçilmez bir ögesi olduğu gibi, aynı zamanda, sağlık, yoksulluğun azaltılması, yolsuzlukla mücadele ve ekonomik kalkınma faaliyetlerini destekleyen bir rol oynadığı anlaşılmıştır" (Whitehouse 2009:76'dan aktaran Zengin, 2014: 6210). Bu doğrultuda 90'lı yıllardaki bildirgelerde "bağımsız ve çoğulcu" basın vurgusu dikkat çekmektedir. 29 Nisan - 3 Mayıs 1991 tarihleri arasında Namibya'nın Windhoek kentinde sunulan "Windhoek Bildirgesi"nin temel odağı, bağımsız ve çoğulcu bir Afrika basını geliştirilmesidir. Söz konusu bildirgede, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 19. Maddesi hatırlatılmış, "Bağımsız, çoğulcu ve özgür bir basının kurulması, sürdürülmesi ve geliştirilmesi, bir ulusun demokrasisinin gelişmesinde, sürdürülmesinde ve ekonomik kalkınmasında temel bir zorunluluk" (2020:42) olduğu belirtilmiştir. Bağımsız ve çoğulcu basın anlayışı ise, 2.ve 3. Maddede açık bir biçimde ifade edilmiş, dönemin basın politikasıyla eşanlı bir değerlendirme yapılmıştır: "Bağımsız bir basınla, hükümetten, siyasal ya da ekonomik denetimden ya da gazetelerin, dergilerin ve süreli yayınların üretimi ve dağıtımı için zorunlu olan materyaller ve altyapının denetiminden bağımsız bir basını kastediyoruz. Çoğulcu bir basınla, her tür tekelin sona ermesini ve topluluk içindeki olası bütün düşünceleri yansıtan, mümkün olan en çok sayıda gazete, dergi ve süreli yayının varlığını kastediyoruz" (2020: 42).

Afrika medyası odaklı 1991 tarihli toplantıdan bir yıl sonra, Asya'da bağımsız ve çoğulcu bir basın anlayışına dikkat çekmek amacıyla 5-9 Ekim 1992 tarihleri arasında Kazakistan'da bir toplantı gerçekleştirilmiş ve 1995 tarihli "Alma Ata Bildirgesi" kabul edilmiştir. Bu toplantıda özel proje önerileri olarak; Mevzuat, Eğitim, Serbest Enformasyon Akışı, Gazetecilerin Güvenliği, Kamu Hizmeti Yayıncılığı, Meslek Kuruluşları, Özel Ekonomik Konular adlı başlıklar yer almıştır (2020:49-52). 1995 tarihli "Santiago Bildirgesi"nde ise Latin Amerika ve Karayipler'de Medyanın Gelişmesi ve Demokrasi Semineri'nin katılımcıları Şili'de toplanmış; toplantıda çoğulculuk

ilkesinin yanında “Kadınlara Karşı Her Tür Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi” (2020:54) anımsatılmış, “Çoğulculuğa, kültürel, dilsel ve cinsel çeşitliliğe saygı, demokratik toplumlarımızın temel bir ögesi olmalıdır ve bütün medya tarafından ifade edilmelidir” maddesi dikkate sunulmuştur (2020: 56).

İletişim teknolojilerinin ve internetin yaygınlaşmaya başladığı 90’lı yılların sonunda ise UNESCO, 1999 yılında “İnternette Çocuk Pornografisi ve Pedofili” başlıklı bir bildirge yayınlamıştır. Bu bildirge çocukların güvenli internet kullanımı ve çocuklar arasındaki internete erişim yüzdesindeki uçurumu kapatmayı hedeflemektedir. UNESCO’nun bu bildirgesinde, çocukların yüzde 5’inin internet erişimi olduğu ve bunların da gelişmiş ülkelerde yaşayan çocuklardan oluştuğu raporlanmıştır (2020:73). 1999 yılından 2020 yılına kadar geçen sürede çocukların internet erişimi konusunda hala eşitsizlik yaşandığını görmekteyiz. UNICEF ve Uluslararası Telekomünikasyon Birliği’nin (ITU) 1 Aralık 2020 tarihli raporuna göre: “Dünya çapında, en zengin hanelerden gelen okul çağındaki çocukların yüzde 58’i evde internet bağlantısına sahipken, bu oran, yoksul hanelerde sadece yüzde 16 düzeyinde kalıyor. Benzer bir eşitsizlik, gelir düzeylerine göre ülkeler arasında da mevcut. Düşük gelirli ülkelerde okul çağındaki her 20 çocuktan en fazla 1’i evde internet bağlantısına sahipken, yüksek gelirli ülkelerde 10 kişiden yaklaşık 9’unun evinde internet bulunuyor.”

UNESCO, diğer küresel sorunlardan biri olan “göç” konusunu da ele almış, Avrupa Birliği ve Afrika arasında siyasal ve işlevsel bir diyalogu teşvik etme ve derinleştirme sözünü verdiği, “Rabat Bildirgesi” ni 2006 yılında sunmuştur. Göçün yalnızca denetimle yönetilemeyeceğinin aynı zamanda Afrika’da kalkınma projelerinin uygulanmasının altını çizen bildirgede katılımcılar; göç olgusunun rotaları konusunda kapsamlı, dengeli, pragmatik ve işlevsel bir yaklaşımı benimseme, göçmenlerin ve mültecilerin haklarına ve onurlarına saygı gösterme, birlikte çalışmak üzere ülkeler arasında yakın bir ortaklık oluşturma ve geliştirme sözünü vermişlerdir (2020: 76). 6-8 Eylül 2000 tarihinde New York’ta Birleşmiş Milletler Genel Merkezi’nde gerçekleşen toplantıda, “Birleşmiş Milletler Binyıl Bildirgesi” sunulmuş ve uluslararası ilişkilerde temel alınması gereken altı değer belirlenmiştir: Özgürlük, Eşitlik, Dayanışma, Hoşgörü, Doğaya saygı ve Paylaşılan sorumluluk (2020:82-83). Bu değerlerin eyleme dönüşmesi için şu hedefler belirlenmiştir: Barış, Güvenlik ve Silahsızlanma, Kalkınma ve Yoksulluğun Ortadan Kaldırılması, Ortak Çevremizin Korunması, İnsan Hakları, Demokrasi ve İyi Yönetişim, Savunmasız Grupların Korunması, Afrika’nın Özel Gereksinimlerinin Karşlanması, Birleşmiş Milletler’in Güçlendirilmesi (2020: 81-93). Aynı zamanda bu bildirge de açlık çeken insanların oranını 2015’e kadar yarıya düşürmek (2020: 87) hedeflenmiş ancak üzücü bir biçimde 2020 yılındaki raporlar, açlık oranının 2015 yılından itibaren 60 milyon arttığını göstermektedir. *Dünyada Gıda Güvenliği ve Beslenmenin Durumu* adlı rapora göre; “2019 yılında açlık çeken kişi sayısı 690 milyona ulaşmıştır. Bu da, 2018 yılıyla kıyaslandığında açlık çeken kişi sayısının 10 milyon arttığını göstermektedir. Yüksek maliyetler ve düşük alım gücü, milyarlarca kişinin sağlıklı ve besleyici öğünlere erişimini engellemektedir. Açlık çeken kesime en çok Asya’da rastlanmakta birlikte, açlık en hızlı Afrika’da yayılmaktadır. Rapora göre Koronavirüs salgını 2020 yılı sonu itibarıyla 130 milyon kişiyi daha kronik açlıkla yaşamaya mahkûm edebilir” (UNICEF, 13 Temmuz 2020).

UNESCO, sayısal olarak üretilmiş içeriklerin korunması gereğine dikkat çekmek amacıyla 15 Ekim 2003 tarihinde “Sayısal Mirasın Korunması Şartı” başlıklı bir bildirge sunmuştur. *Herkes için İletişim* programının enformasyon politikaları kapsamında “Dünya Belleği” programı aracılığıyla, dünyanın belgesel mirasının korunması ve erişimin evrensel olmasının hedeflendiği hatırlatılmış, “Yeni bir kalıt-sayısal miras-oluşturmak ve bu mirasın korunması gereğine dikkat çekilmiştir (2020: 147). UNESCO’nun korunması noktasında acilen kaygı duyulması gereken bir

konu olarak ele aldığı sayısal miras, sonraki kuşakların hatırlatma nesnesi yani bir bellek taşıyıcısı olarak önem taşımaktadır. “Sayısal ortamın son derece hızla değişen ve gelişen yapısı, sayısal doğmamış nesnelere oranla sayısal doğmuş nesnelere korunması için daha büyük bir tehdittir. Sayısal olarak oluşturulmuş ve sayısal olarak sunulan özgün bir içeriğin analog eşinin olmaması, kolayca kopyalanıp, değiştirilip, tahrip edilmesi, ağa bağlı veya paylaşımlı depolama kullanması, internet tabanlı ve dayanıksızlığa tabi olması söz konusu verinin kaybedilmesi sonucunu doğuracak tehditler arasında sayılabilir” (Töre, 2018:3).

Sürdürülebilir kalkınma politikaları zemininde insanların yaşam kalitesini artırmak amacı taşıyan UNESCO bildireleri, bireylerin ve toplulukların bilgiyi oluşturup eşit bir biçimde erişim sağlayabileceği ve paylaşabileceği, kalkınma hedefli bir toplum yaratmayı hedef edinmektedir. Bu amacı taşıyan bildirelerden biri de, 2005 tarihli “Stellenbosch Bildirgesi”dir. *Eğitimde Enformasyon ve İletişim Teknolojilerinin Etkin Kılınması* başlığıyla, herkes için eşit bir eğitim fırsatı sunabilmek amaç edinilmiş: “Dünyadaki herkesin eğitime erişimini artırmak için bu bildirgeyi eğitimde enformasyon ve iletişim teknolojilerinin bütün paydaşlarına; öğretmenlere, uygulayıcılara, araştırmacılara, akademisyenlere, yöneticilere, karar organlarına ve siyasetçilere yöneltiyoruz” (2020: 213) ifadeleri yer almıştır. Bildirgede, enformasyon ve iletişim teknolojilerinin etkin bir biçimde kullanılarak eğitim alanında bir dönüşüm gerçekleştirilebileceği, bunun için altı odak noktasının belirlendiği açıklanmaktadır. Bu odak noktaları; Sayısal Dayanışma, Öğrenciler ve Yaşam Boyu Öğrenim, Karar-Verme Stratejileri, Ağ İletişimi, Araştırma ve Öğretmenler olarak belirlenmiştir (2020: 214). Söz konusu bildirgede hedefler şöyle açıklanmaktadır: “Bizler, yalnızca bir enformasyon toplumu değil, fakat aynı zamanda, bilginin dünya çapında paylaşılabilirliği ve dağıtılabileceği, bütün çocukların ve bütün insanların bilgiye erişmesini sağlayan ve eğitimcilere yarar sağlayacak bir bilgi toplumu da istiyoruz. Eğitim, bilgi toplumunun temel bir konusudur ve eğitimcilerin çok önemli bir rolü ve görevi vardır” (2020: 214).

Kovid-19 salgını nedeniyle yüz yüze eğitime ara verilmesi, dünya genelinde okul çağındaki milyonlarca çocuğun eğitimlerinden geri kalmasına yol açmıştır. Öğrencilerin internet ve teknolojiye eşit oranda sahip olamaması, çocukların geleceklerini etkileyecek bir dijital uçurum yaratmaktadır. UNICEF Eğitim Birimi Şefi Robert Jenkins, konuya ilişkin şu açıklamayı yapmaktadır: “Okulların kapalı olduğu bu dönemde, çocukların öğrenmeye devam etmek için gereken teknolojiye ve materyale erişimi son derece eşitsiz. Benzer şekilde, evde öğrenimlerine devam etmeleri için yeterli kaynağa sahip olmayan çocukların, eğitimlerini desteklemek için neredeyse hiçbir olanağı bulunmuyor. Her okul ve her çocuk için internete erişimi hızlandırmak ve bir dizi eğitim aracı sağlamak büyük bir önem taşıyor” (UNICEF, 5 Haziran 2020).

17 Kasım 2015 tarihli, “Sayısal Biçim de Dahil Olmak Üzere Belgesel Mirasın Korunması ve Erişimine İlişkin Tavsiye Kararı”nda UNESCO, 1992’de *Dünya Belleği Programını* kurduğunu hatırlatarak, sayısal miras nesnelere koruma altına alabilmek için model ve süreç üretme zorluğuna değinerek bu tavsiye kararını kabul etmiştir (2020: 310). Tavsiye kararı olarak konunun önemine yıllar sonra yeniden dikkat çeken UNESCO, ilgili kararda belgesel mirası şöyle tanımlanmaktadır: “Belgesel miras, bir toplum, kültür, ülke veya genel olarak insanlık için önemli ve kalıcı değeri olan ve bozulmasının veya kaybının zararlı bir yoksullaşma olacağı tek belgeleri veya belge gruplarını içerir. Sürekli olarak erişilebilir ve herkes tarafından engelsiz olarak yeniden kullanılabilir olmalıdır...Kendi belgesel mirası her devletin belleğini ve kimliğini yansıtır ve böylece küresel topluluktaki yerini belirlemeye katkıda bulunur” (2020:311).

Sürdürülebilir kalkınma hedefine eşlik eden bir ‘bilgi toplumu’ yaratma amacıyla UNESCO, bilgi teknolojilerinin kullanımı, medya ve enformasyon okuryazarlığı, bilgiye erişim ve evrensel bilgi ulaşılabilirliği konularında çalışmalar yürütmektedir. Kaynaklara adil bir erişim

sağlanabilmesi ise 25 Kasım 2019'da "Açık Eğitim Kaynakları (AEK)" Hakkında Tavsiye Kararı'nda ele alınmıştır. Bu tavsiye kararının amaç ve hedeflerinin odağında açık eğitim kaynakları ve bu kaynakların güncelliği ve erişebilirliği yer almaktadır. "Açık eğitim kaynaklarına uygun pedagojik metodolojiler, iyi tasarlanmış öğrenme nesnelere ve öğrenme etkinliklerinin çeşitliliği ile birlikte akıllıca kullanılması hem eğitimcileri hem de öğrencileri çeşitli ve kapsayıcı bilgi toplumlarının üyeleri olarak eğitim süreçlerine daha aktif katılımcılar ve içerik yaratıcıları haline getirmek için daha geniş bir dizi yenilikçi pedagojik seçenek sunabilir" (2020: 238) önerisi getirilmektedir. Bildirgede, beş hedefe yönelik bir eylem alanı sunulmuştur: "(i) paydaşların AEK'yi yaratma, erişme, yeniden kullanma, uyarılma ve yeniden dağıtma kapasitelerini oluşturmak; (ii) destekleyici politika geliştirmek; (iii) kapsayıcı ve eşitlikçi kalitede AEK'yi teşvik etmek; (iv) AEK için sürdürülebilirlik modellerinin oluşturulmasını desteklemek ve (v) uluslararası işbirliğini kolaylaştırmak" (2020: 330). Ayrıca dijital okur-yazarlık geliştirilmesi, açık eğitim kaynaklarının yapay zekayla üretilebilmesi, telif hakkı mevzuatının oluşturulması, açık veri, açık kaynak yazılım gibi ilkelerin bu politikalara dahil edilmesi ve bu konularda yapay zeka desteği alınması gibi öneriler getirilmiştir (2020:330-336).

UNESCO Kitle İletişim Bildirgeleri'nin, dünyadaki gelişmelerle eşanlı biçimde politika ve uygulamalar geliştirdiği, bu doğrultuda öneriler sunduğu görülmektedir. UNESCO'nun bütçesi ve paydaş kurumlarla olan ilişkisi, UNESCO politikalarında belirleyici bir rol almıştır. "UNESCO'ya en çok katkıda bulunan ülkeler sırasıyla ABD, Japonya Çin ve Almanya'dır. Ancak, bu ülkelerden biri veya birkaçının örgütten ayrılması, aidatlarını ödememesi ya da geçici bir süre üyeliğini askıya alması örgütün bütçesini, dolayısıyla da faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir" (Yolcu, 2021:278). Bu durum, yukarıda araştırmalarına yer verilen Uluslararası Telekomünikasyon Birliği gibi kurumların katkısını zorunlu kılmaktadır. Böylece "UNESCO ve onun ilgi alanına giren eğitim, bilim, kültür ve iletişim konuları entelektüel bir sorgulama alanı değil, izlenen politikalara göre biçimlendirilmeye çalışılan pragmatik alanlar haline gelmiştir" (Eraslan, 2019: 355). Bildirgelerde, sürdürülebilir ve kalkınma hedefleri doğrultusunda medyaya geliştirici bir rol yüklenmiştir. Medyadaki gelişmelerin sürdürülebilir olması için ifade özgürlüğünün önemi, bağımsız ve çoğulcu bir medya yapılanmasının gerekliliği her defasında vurgulanmıştır. Ancak medya sahipliği ve medyanın ülkelere göre biricik olmak özellikleri, UNESCO'nun bu önerilerinin somut olarak gözlemlenmesini mümkün kılmamaktadır.

Kaynaklar

Eraslan, H. (2019). Geleneksel medyadan dijital çağa UNESCO iletişim politikaları. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (48), 344-363.

İnceoğlu, Y. (2006). Medyayı doğru okumak. İçinde N. Türkoğlu (Ed.), *Medya Okuryazarlığı*. (ss.4-8). Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.

Töre, T. (2018). Sayısal miras: mimari miras ve sayısal nesne ilişkisinde koruma yaklaşımları. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, (8),1, 1-10.

UNESCO Kitle İletişim Bildirgeleri (2020). (Ruhdan Uzun, Çev.). Gazeteciler Cemiyeti.

UNICEF (2020, 12 Aralık). UNICEF ve Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITU) [Basın Bülteni]. <https://www.unicef.org/turkey/basin-bultenleri/unicef-ve-uluslararasi-telekomunikasyon-birliigi-itu-terafindan-hazirlanan-yeni#:~:text=Dünya%20çapında%2C%20en%20zengin%20hanelerden,sadece%20yüzde%2016%20düzeyinde%20kalıyor,Erişim Tarihi: 10.05.2021.>

UNICEF (2020, 13 Temmuz). BM Raporu [Basın Bülteni]. <https://www.unicef.org/turkey/basin-bultenleri/bm-raporu-uyariyor-dunyada-her-gecen-gun-aclik-çeken-insan-sayisi-artarken-ve-kötü>, Erişim Tarihi: 10.05.2021.

UNICEF (2020, 5 Haziran). Uzaktan eğitime erişimde eşitsizlik. UNICEFTURK. https://www.unicefturk.org/yazi/itim?gclid=Cj0KCQjw7pKFBhDUARIsAFUoMDZCuhLmxBxGoVrRyACGZvtG1oFfPeQYNH1QL9za_rh0JzcTqT8FmukaArftEALw_wcB, Erişim Tarihi: 09.05.2021.

Yolcu, H. (2021). Uluslararası örgütler ve eğitim: UNESCO ve UNICEF örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (57), 273-305.

Zengin, Oktuğ M. (2014). Sürdürülebilir gelişme anlayışının medya alanına uygulanması: bağımsız ve çoğulcu medya yaklaşımları. *Journal of Yasar University*, 9(35), 6099-6260.